

11. **Куценко О.** Структурування інтересів економіко-політичних еліт у процесі ринкових перетворень в Україні/ Ольга Куценко// Політичний менеджмент. – 2005. – № 1 (10). – С.78-89.
12. **Лесечко М.** Соціальний капітал: проблеми розвитку й оцінки / М. Лесечко, А. Чемерис //Суспільні реформи та становлення громадянського суспільства в Україні: Матеріали науково-практичної конференції /За ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. – К.: Вид-во УАДУ, 2001. – 424 с.
13. **Патнам Р.** Творення демократії. Традиції громадянської активності в сучасній Італії / Р. Патнам, Р. Нанетті. – К.: Основи, 2001. – 300 с.
14. **Степаненко В.** Соціальний капітал у соціологічній перспективі: теоретико-методологічні аспекти дослідження / Віктор Степаненко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2004. – № 2. – с. 24-41.
15. **Фукуяма Ф.** Довіра / Ф. Фукуяма. – М. : АСТ, 2006. – 736 с.

УДК 323.1

Ю. В. Мосаєв

ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛІСТИЧНИХ ПАРТІЙ В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ, СЬОГОДЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВА

Стаття присвячена проблемі діяльності націоналістичних партій в Україні. В статті досліджені особливості функціонування націоналістичних партій в Україні. В роботі сформульовані основні проблеми подальшого розвитку діяльності націоналістичних партій в Україні.

Ключові слова: націоналістична ідеологія, націоналістичні партії, Конгрес українських націоналістів, Всеукраїнське об'єднання «Свобода», Українська національна асамблея.

Стаття посвящена проблеме деятельности националистических партий в Украине. В статье исследованы особенности функционирования националистических партий в Украине. В работе сформулированы основные проблемы дальнейшего развития деятельности националистических партий в Украине.

Ключевые слова: националистическая идеология, националистические партии, Конгресс украинских националистов, Всеукраинское объединение «Свобода», Украинская национальная ассамблея.

Article is sanctified to the problem of activity of nationalistic parties in Ukraine. In the article investigational features of feature of functioning of nationalistic parties are in Ukraine. The basic problems of further development of activity of nationalistic parties are in-process set forth in Ukraine.

Keywords: Nationalistic ideology, nationalistic parties, Congress of the Ukrainian nationalists, Allukrainian association «Svoboda», Ukrainian national assembly.

© Ю. В. Мосаєв, 2012

Постановка проблеми. Націоналістичні партії були основою боротьби за українську державність та одними з піонерів розвитку української політичної системи в перші роки сучасної української державності.

Постановка цілей статті. Термін «націоналізм» був введений Й- Г. Гердером (nationalismus) наприкінці 1770-х років [10]. Точніше, де і коли, важко визначити, але його розвиток тісно пов'язаний із розвитком питання, що таке «держава». Поняття нації в минулому ототожнювалося з поняттям держава, оскільки раніше ідея національного мультикультуралізму не була популярною й у свідомості більшості тогочасних політологів держава розглядалася тільки у своєму національному варіанті як політологічна та суспільна думка того часу. Лише через двадцять років український націоналізм почав розвиватися у фарватері європейських тенденцій. Осмислення цього процесу для подальшого створення політичних технологій і є головною проблемою нашої статті.

Дана проблема частково досліджувалася в роботах Б. Грінченка, М. Грушевського, В. Шевченка та інших вчених. У роботах згаданих вчених досліджуються основи створення українського націоналізму, але в сучасній українській політологічній науці немає досліджень історичної динаміки цього процесу.

Мета статті. Дослідження діяльності націоналістичних партій в Україні в ракурсі історії,

Незважаючи на популярність націоналістичних теорій у Європі, в Україні націоналістичні ідеї актуалізувалися лише наприкінці XIX століття. Так, сам термін «націоналізм» з'являється в українській публіцистиці приблизно у 80 – 90-ті роки XIX ст. Спершу цей термін використовувався не на позначення конкретної політичної доктрини, а передбачав досить широке коло суспільно-політичних уявлень та вподобань українців. Наприклад, Б. Грінченко в «Листах з України Наддніпрянської» вирізняє серед українських діячів «формальних націоналістів», які «виявляють прихильність до всього українського: до української мови, до української літератури, навіть до української одежі,— але й тільки...», та «свідомих українських націоналів-народолюбців», або, як згодом стали їх називати, «національно свідомих» українці [2]. У розумінні Б. Грінченка націоналізм – це своєрідний символ ідеї української державності та своєрідності українського народу на теренах Російської та Австро-Угорської імперій. Тобто в даному разі справа йшла не про політичні засади українського націоналізму, а тільки про виділення певної соціальної групи яка себе само- ідентифікувала як українців, які визнавали саме існування української нації і зараховували себе до неї. І це саме український шлях українського націоналізму. Він базувався саме на тому, що в Україні не було державності і на українських теренах громадянам треба було мати сильну громадянську позицію та мужність, для того щоб визнати себе українцем.

Другим кроком формування українського націоналізму слід вважати поширення полеміки з приводу буржуазного націоналізму між Л. Юркевичем та Д. Донцовим. У подальшому дана полеміка була заочно продовжена критикою М. Грушевського, він згадував про те, що він та його однодумці завжди виступали проти «національного еросу», проти «національного шовінізму», наголошував на тому, що «оборонці української національності не будуть націоналістами» [3, с.106-107]. М. Грушевський в даному разі підтримував ліберальні та ліберально-демократичні стереотипи про націоналізм. Але проблема була в тому, що представники даних теорій не розробили власного алгоритму національного розвитку українського народу, що спричинило монополізацію національного питання націоналістичними партіями на українських теренах.

Практичним вираженням ідей українського націоналізму була діяльність ОУН, яка згодом розділилася на два крила – ОУН(м) та ОУН(б). Однак за радянських часів учасники даних організацій були проголошені колабораціоністами, а їх послідовники у всіх сферах діяльності не мали права реалізації своїх ідей на теренах УРСР.

Певним джерелом розвитку політичних ідей націоналістичного змісту стала діяльність українських дисидентів та українців в еміграції. Ренесансом українського націоналізму слід вважати створення в останні роки існування СРСР та перших років української державності таких політичних партій, як «Народний Рух за перебудову», «Українська Республіканська Партія», «УНА – УНСО», «Конгрес українських націоналістів», та інших партій націоналістичного спрямування.

Авангардом українських національних ідей першої половини 90- х років XX століття була партія «Народний Рух України» [8, с.46]. Дана політична сила у своїй діяльності спиралася на символи класичного українського націоналізму, популяризувала гуманітарні цінності через українську культуру, але головною помилкою діяльності даної організації було в те, що вони не створили та не змогли реалізувати програму національного розвитку України. Водночас вони не координовано займалися популяризацією артефактів класичної української культури. Головною причиною цього є велика кількість у даній організації діячів культури та академічних філософів, що призвело до відсутності практичних дій в сфері розвитку суспільства у всіх сферах крім гуманітарної і ці процеси відбувалися на фоні негараздів в українській економіці. Головний наслідок цього процесу розкол в стані партії.

У рамках партії створилися два полюси впливу. На думку В. Шевченка, «кожна з сторін намагалася провести свій з'їзд зі своїми прихильниками. Так, 16 лютого була прийнята заява 13 голів обласних організацій з ініціативою дострокового скликання другого етапу 9-го з'їзду Руху, на якому були б просто «знищені» його опоненти. Відвернувшись від Статуту, ці 13 голів оголосили себе «організацією». В свою чергу опозиціонери на засіданні Центрального проводу 20 лютого визначили дату з'їзду – 28 лютого [9, с.35]. Як наслідок – ослаблення Народного Руху України за рахунок створення Українського Народного Руху, який згодом був перейменований на Українську народну партію. Даний процес засвідчив створення в Україні двох окремих націонал-демократичних партій, що розкололи «правий фланг» української політики, але ці організації через це втратили можливість впливу на еволюцію націоналістичних ідей у політичному полі України.

Розвитком українського націоналізму почали опікуватися малочисельні політичні партії, що мали лише поодиночне представлення у всіх ешелонах влади. Особливістю подібних партій є

існування в дискурсі національно-визвольної боротьби, яка, на думку представників націоналістичних партій, ще не завершилася, незважаючи на вже понад двадцятилітнє існування незалежної України. Про це свідчить хоча б наступна теза з програмних засад Конгресу українських націоналістів: «Конгрес Українських Націоналістів» веде послідовну політичну боротьбу за побудову та утвердження самостійної соборної держави як Української Національної Держави, яка стане запорукою відродження та розквіту Української Нації» [4].

Дана теза є не те що спірною, але показовою, оскільки суб'єкти цієї боротьби не є чітко окресленими, що виключає можливість на повноцінну участь даної політичної сили в сучасному політичному процесі і тим більше не має гарного майбутнього в розвитку української політичної системи. Про це свідчить і практична діяльність даної політичної партії в українському політичному процесі. Про це свідчить те, що перше десятиліття існування даної політичної партії асоціювалося з діяльністю народного депутата України Я. Стецько, і всі ресурси були спрямовані на допомогу в діяльності кількох депутатів від партії на різних щаблях української влади.

Піком діяльності партії стала підтримка на президентських виборах 2004 року В. Ющенка, яку партія змогла обміняти на призначення свого лідера О. Івченка на посаду голови НАК «Нафтогаз України». В подальшому «Конгрес українських націоналістів» грав активну роль у діяльності блоку партій Народний союз «Наша Україна»), і навіть у часи досягнення їх електорального дна вони є вірними своїм політичним союзникам. На нашу думку, через відсутність самостійної активної діяльності у даної політичної партії в неї немає політичного майбутнього в рамках українського політичного дискурсу.

Хоча перевагою даної політичної сили є те, що вона визначає себе у програмних засадах як націоналістична і навіть дає своє визначення поняття українського націоналізму. «Український націоналізм – це цілісна ідеологія і політичний рух, що історично зродилися з внутрішньої природи Української Нації і є великою рушійною силою, яка гуртує, дисциплінує, скеровує націю на досягнення спільної мети» [4]. Дане визначення є слухним, але водночас воно не ставить концептуальних завдань, виходячи з реалій політичного сьогодення.

Подібна ситуація і з розвитком партії «Українська національна асамблея» (УНА-УНСО). Пострадянський етап діяльності цієї політичної партії партійний сайт описує наступним чином. «У зв'язку з проголошенням Незалежності 8 вересня 1991 року було скликано VI сесію Української Міжпартійної Асамблеї. На сесії було прийнято рішення про перейменування Української Міжпартійної Асамблеї в Українську Національну Асамблею. Тож з VI сесії УНА почався новий етап політичної боротьби організації, відомої вже під назвою «УНА-УНСО» [7]. Створення цієї партії схоже на перекваліфікацію військової організації на політичну і риторика її діяльності військова, але в мирний час. Однак, технології ефективної діяльності в мирний час від військового суттєво відрізняються. Тому ми в черговий раз зустрічаємося з тим, що націоналістичні партії в Україні є послідовниками Української повстанської армії і це заважає їм ефективно функціонувати в мирний час. Як наслідок і існування на політичному маргінесі даної політичної сили.

Інструментальна частина діяльності «УНА-УНСО» є також нетиповою для діяльності політичних партій. Арсенал методів діяльності «УНА-УНСО» був досить широким – від побороення антидержавних впливів до захисту внутрішнього ринку. Фактично в той час самооборона перебрала на себе функції державних силових структур: розганяла зібрання антиукраїнських організацій, перешкоджала вивезенню сільськогосподарських продуктів за межі держави [7]. Із зазначеного тексту можна сказати, що дана політична сила вела громадську діяльність, яка схожа на діяльність органів внутрішніх справ. Подібна діяльність має право на існування, але вона не є стовідсотково політичною і тому не дає політичних результатів до того ж українських виборців лякає високий рівень радикалізму в діяльності даної організації. І саме тому вона не може набрати навіть 0,5% на виборах як до українського парламенту, так і у місцеві органи влади. Дані показники говорять про лише номінальну участь даної партії в політичному житті України.

В українському суспільстві склався стійкий стереотип з приводу того, що до націоналістичних партій в Україні слід зараховувати партію Народний союз «Наша Україна». Даний стереотип є частиною антиагітації проти В. Ющенка. Ідеологія ж партії базується на ліберальній та націонал – патріотичній доктрині. При тому, що націонал-патріотичні гасла в діяльності та програмних засадах партії носять побічний характер і формують «легенду партії». Партія схиляється до класичного українського варіанту національних цінностей, що було важливим за умов боротьби за незалежність України. Це ілюструє наступна теза з програми партії: «Національна культура і самобутність визначають способи нашого співжиття, вибір ціннісних орієнтацій та світогляд людини. Тому створення сприятливих умов для розвитку та утвердження національ-

ного культурного простору має бути головним пріоритетом державної політики. Утвердження національної єдності та ідентичності є пріоритетними завданнями сьогодення» [5]. Тобто партія спрямовує свою діяльність на сприяння формуванню української нації як спільноти громадян України незалежно від їх етнічної та мовної належності, віросповідання та місця проживання. Подібні гасла не сприяють розвитку партії у фарватері сучасної націоналістичної теорії та практики.

На сьогодні найпопулярнішою політичною партією націоналістичного спрямування є Всеукраїнське об'єднання «Свобода». Всеукраїнське об'єднання «Свобода» (попередня назва – Соціал-Національна партія України) постало в результаті об'єднання активістів націоналістичних громадських організацій: Варта Руху, Студентське Братство, ОУМ «Спадщина», Українські Ветерани Афганістану [6]. Дана політична сила пройшла важку історію становлення та робить спробу розвитку націоналістичної ідеї в Україні за світовими стандартами.

Цікавим є визначення нації в ідеологічних засадах партії. «Оскільки нація в розумінні партії – кровно-духовна спільнота, то основним принципом вступу до партії стала належність до української нації» [6]. Дане визначення говорить про гарну філософську підтримку ідеологічної програми партії. Тим більше, що за ідеологічну основу партії взято працю Провідника Організації Українських Націоналістів Ярослава Стецька «Дві революції».

Національний фактор та національна самоідентифікація є одними з найголовніших у діяльності даної політичної партії, що є одним з найголовніших факторів приналежності до націоналістичного руху країни. Саме тому в програмі зазначено наступний пункт: «Встановити в паспорті та свідоцтві про народження графу «національність». Визначати національність за Свідоцтвом про народження або Свідоцтвом про народження батьків, враховуючи побажання громадянина України» [1]. У Програмі захисту українців викладено багато практичного фактажу з розвитку теорії та практики подальшого націоналістичного руху в Україні. Загалом Всеукраїнське об'єднання «Свобода» в рамках своїх програмних засад та діяльності в рамках місцевих рад Тернопільської, Львівської та Івано-Франківської областей зарекомендувало себе як найперспективніша та найпослідовніша партія націоналістичного спрямування. Ця політична сила – вперше в історії українського політикуму – близька до формування першої націоналістичної фракції в українській історії.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Націоналістичний рух в українській політиці завжди асоціювався з національно-визвольною боротьбою українського народу. Однією з головних вад розвитку націоналістичних партій в сучасній Україні є непристосованість гасел цих партій до умов існуючої Української держави. Іншою вагою розвитку націоналістичних партій в Україні є наявність у політикумі партій націонал-демократичного спрямування, які використовують у своїй передвиборчій діяльності націоналістичні гасла та символи, що дискредитує та вводить в оману представників українського електорату. Позитивом у цьому процесі є поява в українському політикумі Всеукраїнського об'єднання «Свобода», яке веде свою політичну діяльність за принципами європейського націоналізму.

Бібліографічні посилання:

1. Всеукраїнське об'єднання «Свобода» [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.svoboda.org.ua/pro_partiyu/istoriya/
2. **Грінченко Б.** Листи з України Наддніпрянської / Б. Грінченко // Грінченко Б. – Драгоманов М. Діалог про українську національну справу. – К.: Ін-т укр. археографії НАНУ, 1994. – 360с.
3. **Грушевський М.** Народностям України / М. Грушевський // Великий українець. Київ, 1992. – С. 106 – 107.
4. Програма. Конгресу Українських Націоналістів [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://cun.org.ua/pro-partiyu/programa/>
5. Програма. Нова доба. партія європейського типу [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.razom.org.ua/documents/443/>
6. Програма ВО «Свобода». Програма захисту українців [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.svoboda.org.ua/pro_partiyu/prohrama/
7. Стислий курс історії УНА-УНСО [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.una-unso.info/article/id-1/subid-1/artid-32/lang-ukr/index>.
8. Три дні вересня (Матеріали установчого з'їзду Народного Руху України за перебудову). К.: Редакція «Україна. культура. Наука». 2000. – 496 с.
9. **Шевченко В.** Хто і як розколював Рух. / В. Шевченко – К.: ФастівРухІнформ, 1999. – 430 с.
10. **Blanning T. C. W.** The Culture of Power and the Power of Culture: Old Regime Europe 1660-1789 Oxford University Press, 2003 ст. 259, 260